

Και δεν πρέπει να ξεχνούμε πως το έργο του Σαμαρτζίδη εντάσσεται και στην ελληνική μυθιστορηματική παραγωγή του δεύτερου μισού του 19ου αι. Οπότε ο συσχετισμός του έργου με ξένα πρότυπα πρέπει να συνδυαστεί, εν ανάγκη, και με αναφορές σε άλλα ελληνικά μυθιστορήματα.

Φυσικά ένα τέτοιο πρόγραμμα μελέτης ξεπερνά κατά πολύ το χρόνο που διαθέτω τώρα. Γι' αυτό, μια και νομίζω πως ο Σαμαρτζίδης μιμήθηκε κυρίως τη δομή και τη θεματική των γαλλικών προτύπων του, διάλεξα να εξετάσω μόνο πώς παρουσιάζεται ο αστικός χώρος στα *Απόκρυφα* του. Βέβαια θα αναφερθώ, όταν χρειαστεί, στη γαλλική και στην ελληνική σύγχρονη μυθιστοριογραφία.

Μια πρώτη φανερή παρατήρηση. Τιτλοφορώντας το έργο του *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως* ο Σαμαρτζίδης ευθύς εξ αρχής επιστά την προσοχή μας στον τόπο της δράσης. Και διαλέγοντας έναν τίτλο παρόμοιο μ' εκείνον του Ευγένιου Σύη μάς καλεί σιωπηρά να συγκρίνουμε το βιβλίο του με τα πιο γνωστά από τα περιπετειώδη μυθιστορήματα της εποχής, *Les Mystères de Paris* του Σύη και *Les Mystères de Londres* του Φεβάλ.

Αλλά από την αρχή κιόλας του βιβλίου υπογραμμίζει την πρωτοτυπία του απέναντι στον Σύη, στον Φεβάλ και στους Έλληνες συγγραφείς που ασχολήθηκαν με την Κωνσταντινούπολη. Αντίθετα με τους Γάλλους ομότεχνούς του, πριν από το καθαυτό μυθιστόρημα προτάσσει έναν Πρόλογο⁶ με θέμα το συμβολικό νόημα του τόπου δράσης.

Καλεί τους αναγνώστες του να αναρωτηθούν ποια είναι η αληθινή φύση τής τόσο όμορφης πρωτεύουσας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Κατά τη γνώμη του, πρέπει να παρατρέξουμε τη γραφικότητα της πόλης για να ψάξουμε, πίσω από την απατηλή επιφάνεια, την αθλιότητα ή αντίθετα τις κρυμμένες αρετές των κατοίκων της:

«Όσοι λοιπόν των [...] συγγραφέων επεσκέφθησαν την Κωνσταντινούπολιν υπέπεσον εις το μέγα λάθος τού να γράψωσι περί αυτής κρίνοντες εκ της εξωτερικής μορφής [...] Επειδή δε η εξωτερική μορφή τοις πάσιν είναι ορατή, το δε εσωτερικόν είναι απόκρυφον [...] εδόθη εις το παρόν βιβλίον (το απεικονίζον, ασθενώς ίσως, το ποία τις η κερκρυμμένη μορφή τής ωραιάς εξωτερικώς πόλεως των Κωνσταντινών) ο τίτλος *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως*.»

Έτσι σχολιάζοντας τους τίτλους των βιβλίων του Σύη και του Φεβάλ, ο Σαμαρτζίδης ασκεί μια πλάγια κριτική εναντίον Ελλήνων μυθιστοριογράφων, όπως ο Στέφανος Ξένος στο *Διάβολο εν Τουρκία ήτοι σκηναί εν Κωνσταντινουπόλει* (Λονδίνο, 1862) και ο Κωνσταντίνος Ράμφος, στο *Χαλέτ Εφέντη* (πρώτος τόμος, Αθήνα 1867), που είχαν τοποθετήσει στην Κωνσταντινούπολη τη δράση των περιπετειωδών μυθιστορημάτων τους. Τους καταλογίζει πως δεν είδαν ή δεν ήθελαν να δουν την πραγματική Κωνσταντινούπολη.

